

В. Л. Міненко,
к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки праці ХарPI НАДУ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО І РЕГІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Визначено напрями удосконалення механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці та зайнятості населення на засадах підвищення конкурентоздатності робочої сили та налагодження взаємодії суб'єктів управління різних рівнів.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість населення, державне регулювання, регіон.

Забезпечення позитивних тенденцій соціально-економічного розвитку України, підвищення її конкурентоспроможності у сфері використання трудового потенціалу значною мірою залежить від запровадження дієвих механізмів державного регулювання ринку праці й зайнятості, їх узгодження з механізмами інших рівнів управління соціально-економічними процесами, що набуває особливої актуальності на етапі інтеграції України у світову економічну систему.

Проблеми державного регулювання ринку праці та зайнятості населення достатньо ґрунтовно досліджено в працях провідних вітчизняних вчених. Вагомий внесок в їх вирішення зробили В. Близнюк, В. Васильченко, К. Крищенко, Н. Ковалевич, Е. Лібанова, О. Новікова, В. Петюх, В. Приймак, О. Хомра та ін. Достатньо високий рівень опрацювання загальнотеоретичних питань даної проблематики не зменшив актуальності вивчення її спеціалізованих напрямів.

Метою даної статті є визначення напрямів удосконалення механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці і зайнятості населення на засадах підвищення конкурентоздатності робочої сили та налагодження взаємодії суб'єктів управління різних рівнів.

В Україні склалася певна система державного регулювання ринку праці, сформовано відповідне інституційне середовище. У правовому полі

регулювання ринку праці забезпечується Конституцією України, законами України «Про зайнятість населення» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», численними нормативно-правовими актами. На практиці економічні методи посилення впливу на регулювання ринку праці та зайнятості опосередковано застосовуються через податкову, інвестиційну, амортизаційну, кредитну політику.

Державне регулювання ринку праці та зайнятості здійснюється Міністерством праці і соціальної політики України, Державною службою зайнятості через їх структурні та регіональні підрозділи, в тому числі шляхом розробки і реалізації державних і регіональних програм зайнятості. Зміст, форми, шляхи досягнення мети регулювання залежать від конкретного стану соціально-економічного розвитку суспільства [1, с. 97]. Періодично виникаючі економічні кризи показали, що задекларовані науковими економічними школами принципи державного регулювання, як необхідність доповнення ринкових механізмів регулювання у сфері ринку праці, не відповідають принципам саморегулювання і без зовнішнього (державного) втручання не можуть швидко, без значних втрат відновити нормальне функціонування ринку праці, забезпечити оптимальне співвідношення його параметрів. Дане положення підтверджується і в роботах вітчизняних вчених [4, с. 5; 7, с. 28; 2, с. 47].

Механізми саморегулювання ринку праці в період кризи в Україні у 1991 – 1999 рр. не спрацювали з причин недосконалості державного регулювання ринку праці, що й призвело до того, що основні економічні показники (як і показники у сфері ринку праці) у 2008 р. не досягли рівня 1990 р., а наприкінці 2008 р. розпочалася нова світова фінансова криза, яка ще більше загострила проблеми на ринку праці. У сучасних умовах вирішення цих проблем потребує, перш за все, вдосконалення механізмів регулювання ринку праці та зайнятості на різних рівнях управління (державному, регіональному, галузевому), в тому числі у сферах соціально-

трудових відносин, оплати праці, мінімальної заробітної плати, зайнятості, безробіття, формування конкурентоспроможної робочої сили.

Теорія управління визнає основними методами державного регулювання економіки і ринку праці універсальні методи: правові, економічні, організаційні [5]. Удосконалення взаємовідносин держави і регіонів щодо регулювання ринку праці та зайнятості, розв'язання багатомірних завдань по кожному з основних об'єктів регулювання доцільно розглядати на державному і регіональному рівнях.

Передумовою вдосконалення взаємовідносин являється їх орієнтація на загальнодержавні, національні інтереси, які полягають у зростанні конкурентоспроможності економіки України на основі формування конкурентного ринку праці, як це відбувається в розвинених країнах світу. Долучення України до глобалізаційних процесів у зв'язку зі вступом до СОТ, спеціалізація господарства країни та виокремлення пріоритетних конкурентоспроможних галузей, що забезпечують соціально-економічний розвиток країни, необхідність концентрації зусиль держави на їх першочерговому розвитку потребують адекватних змін на ринку праці.

Поряд із цим, на регіональному рівні в залежності від специфіки галузевої структури і рівня розвиненості господарства, показників зайнятості та безробіття, участі регіону в міжнародному розподілі праці та визначених проблем ринку праці є можливість диференційовано підходити до вдосконалення механізмів регулювання ринку праці. Це вдосконалення розглядається у двох аспектах – державному (нормативно-правове забезпечення) і регіональному (організаційно-методичне забезпечення). При такому підході конкретизується зміст удосконалення по основним об'єктам регулювання, а значить і взаємозв'язок механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці.

У системі соціально-економічних відносин зайнятість населення є досить важливим макроекономічним показником розвитку країни. Функція управління зайнятістю покладається на державу і регіональні органи.

Державна система регулювання зайнятості має свою організаційну систему (Міністерство праці і соціальної політики України, Державна служба зайнятості, регіональні служби зайнятості, координаційний комітет сприяння зайнятості населення), правове (Конституція України, закони, нормативні акти) і економічне (Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття) забезпечення.

Виконавчі структури державного регулювання зайнятості діють за єдиною технологією в тісній взаємодії з місцевими службами зайнятості і враховують регіональні особливості, рівень соціально-економічного розвитку, проблеми ринку праці та зайнятості населення. На державному і регіональному рівнях розробляються щорічно і на більш довгостроковий період Державна і регіональні програми зайнятості, у яких визначені мета, форми і засоби їх реалізації, відповідальні виконавці, строки виконання окремих заходів. Як свідчать дослідження, ці програми практично не враховують основні напрямки, тенденції розвитку економіки, галузей господарства, у тому числі експортноорієнтованих. Підвищення дієвості Програм зайнятості, на нашу думку, може забезпечуватися на основі тісного взаємозв'язку і поєднання Державної програми соціально-економічного розвитку країни з Державною програмою зайнятості як її складової. У той же час при розробці й впровадженні в практику регіональних програм зайнятості необхідно базуватись на Державних програмах і враховувати специфіку задач кожної з них. Важливою проблемою подальшого удосконалення механізмів державного регулювання ринку праці і зайнятості є уточнення функцій виконавчих структур та посилення їх взаємозв'язку з державною службою зайнятості на різних рівнях управління [6]. Так, розвиток стимулювання створення нових і використання вакантних робочих місць має бути в числі основних функцій органів державного управління усіх рівнів і спрямовуватись на створення умов для першочергового забезпечення потреб у конкурентоспроможній робочій силі експортноорієнтованих галузей господарства, які визначені як спеціалізовані, високотехнологічні галузі та

які забезпечують основні валютні надходження від експорту виробленої продукції.

Організаційне вдосконалення механізмів регулювання зайнятості у цьому напрямі, запропоноване автором, впроваджено у Харківській області, зокрема, за участі місцевих органів влади і підприємств створено регіональний Центр підготовки висококваліфікованих робітників на базі високотехнологічних підприємств регіону.

Поряд із цим, набуває поширення практика підготовки кадрів високої кваліфікації безпосередньо на високотехнологічних підприємствах на основі укладання договору регіональної (Харківської) служби зайнятості з відповідними підприємствами регіону. Ця форма підготовки конкурентоспроможної робочої сили на рівні сучасних вимог може бути корисною і для інших регіонів і запроваджуватися на державному рівні на основі відповідного фінансування (або пільговою оподаткування) і передачі цих функцій галузевим міністерства і Мінпраці і соціальної політики України.

Для вдосконалення взаємовідносин державних і регіональних структур у сфері регулювання ринку праці важливе значення має розширення системи малого і середнього підприємства, питома вага продукції якого у структурі ВВП країни складає 4 %, у Харківській області – 5,4 % (у розвинених країнах сягає 40 %).

Важливим напрямком удосконалення механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці та зайнятості є підвищення рівня самозайнятості населення, якою в сучасних умовах охоплено в основному сільське населення. Для розширення цієї форми зайнятості необхідно сформувати інше інституційне середовище ринку праці, в якому суб'єкти господарювання з використанням правових, нормативних, організаційних інструментів створюють умови для розвитку кооперативів, або спеціалізованих (без посередників сучасного типу) ринків збуту

сільськогосподарської продукції, домашнього підсобного господарства і зайнятості персоналу.

Розглянуті основні напрямки подальшого вдосконалення механізмів взаємодії державного і регіонального регулювання ринку праці повинні бути складовими Державної і регіональних програм зайнятості населення з відповідною конкретизацією дій щодо їх практичного впровадження.

Проблемним питанням, як свідчать результати дослідження, регулювання ринку праці залишається залучення до суспільно корисної праці осіб з обмеженими можливостями. Значний досвід вирішення даної проблеми накопичено в економічно розвинених країнах, зокрема у Швеції та Німеччині, який значною мірою може використовуватися і в Україні. Створення умов для залучення даної категорії населення до трудової діяльності дозволяє скоротити витрати держави на їх утримання і допомогу, самим заробляти кошти і відчувати себе з соціальної і психологічної точок зору необхідними для суспільства.

Досвід залучення малоконкурентних верств населення до трудової діяльності свідчить про необхідність суттєвого вдосконалення:

- системи визначення оцінки рівня працездатності та можливостей різних груп цього контингенту;
- організації центрів реабілітації осіб за видами фізичних вад з відповідним укомплектуванням спеціалістами для професійної підготовки та обладнанням;
- забезпечення, при необхідності, осіб цього контингенту населення відповідними пристроями, за допомогою яких вони зможуть реалізувати свій трудовий потенціал нарівні з іншими працюючими;
- використання існуючих закладів, спеціально призначених для праці осіб з певними фізичними вадами.

Удосконалення системи регулювання ринку праці потребує тісної взаємодії суб'єктів управління у даній сфері на державному рівні (внесення відповідних доповнень до трудового законодавства країни, прийняття

нормативних документів щодо регламентації трудової діяльності мало захищених верств населення), на регіональному рівні (організація Державною службою зайнятості центрів реабілітації, підготовки і працевлаштування осіб з обмеженими можливостями; посилення координації дій з Міністерством праці і соціальної політики України і галузевими міністерствами). Для вдосконалення механізмів регулювання ринку праці на державному і регіональному рівнях важливим є формування такої системи соціально-трудових відносин і соціального забезпечення населення, яка б законодавчо гарантувала продуктивну зайнятість людей на зразок того, як це робиться в країнах ЄС, у тому числі розробку, а також впровадження високих стандартів життя. В сучасних умовах вітчизняна стандартизація соціальної сфери орієнтується на соціальне обслуговування, соціальні норми та нормативи, соціальні послуги та якість їх надання [3, с. 31].

Удосконалення механізмів взаємодії суб'єктів державного і регіонального регулювання ринку праці обумовлено зростанням значущості регіону в країні, структурою господарства, наявністю ресурсів, рівнем економічного і соціального розвитку, проблемами у сфері ринку праці і зайнятості населення в умовах відкритої економіки та світової фінансової кризи. Так, Харківський регіон характеризується високим рівнем економічного розвитку, наявністю висококваліфікованих кадрів, багатогалузевою структурою господарства з високотехнологічними підприємствами, продукція яких є експортноорієнтованою. Тому взаємодія суб'єктів державного і регіонального управління (регулювання) полягає в концентрації зусиль і ресурсів для розвитку і своєчасного забезпечення конкурентоспроможною робочою силою потреб пріоритетних для держави і регіону галузей за ознаками експортноспроможності, високотехнологічності й значущості для економічної безпеки держави, створення виробництв, які б задовольняли першочергові потреби населення та які б давали швидку віддачу.

Удосконалення регулювання ринку праці та зайнятості в Харківському регіоні потребує врахування особливостей галузевої структури господарства і специфіки формування трудового потенціалу, який відрізняється його середніми характеристиками по країні, у т. ч. більш високою питомою вагою населення працездатного віку в загальній його чисельності й більш високим рівнем економічної активності населення, більш високими показниками зайнятості населення і більш низьким рівнем безробіття.

Для галузей і експортноорієнтованих виробництв регіону (аерокосмічного, турбобудування, виробництва бронетехніки, електромашинобудування, сільськогосподарського машинобудування) основним напрямком регулювання механізмів ринку праці та зайнятості є створення умов для повернення робітників на ці підприємства, де вони раніше працювали, підготовка нових конкурентоспроможних кадрів, залучення молоді. Важливим напрямком забезпечення цих галузей висококваліфікованими кадрами (для їх підготовки потрібно 3 – 5 років) в Харківському регіоні на пропозицію автора обласним центром зайнятості за участю місцевих органів влади і підприємств організовано і діють центри підготовки висококваліфікованих кадрів на профілюючих підприємствах регіону. У той же час, як свідчать дослідження, система підготовки кадрів потребує подальшого вдосконалення в напрямі організації навчання на інноваційних робочих місцях високотехнологічних підприємств, що потребує як державної, так і регіональної підтримки.

Для інших галузей регіону – паливно-енергетичного комплексу, базових галузей виробництва (машинобудування, енергетики, електроніки, приладобудування, будматеріалів тощо) – склалися об'єктивні умови для подальшого їх розвитку разом з відповідною інфраструктурою регіону, забезпечення соціальних потреб населення, що викликає необхідність комплексного вирішення управлінських проблем у взаємозв'язку з розвитком сфери ринку праці, підвищення продуктивної зайнятості населення.

Серед проблем подальшого вдосконалення регулювання ринку праці в Харківському регіоні важливе значення має розвиток малого і середнього підприємництва як потужного джерела нових робочих місць, а також переорієнтації цього сегменту економіки у напрямку переважно виробничої діяльності. Потреба в робочій силі цих малих і середніх підприємств може бути забезпечена регіональною службою зайнятості повною мірою за рахунок перенавчання і підвищення кваліфікації робітників як в спеціалізованих центрах підготовки, так і на базі підприємств, близьких за профілем, при тісній взаємодії з місцевими органами, підприємствами.

Таким чином, дослідження проблеми вдосконалення механізму регулювання ринку праці та зайнятості дали можливість запропонувати певні узагальнення, сформулювати висновки й пропозиції, які полягають у такому:

- в сучасних умовах в Україні склалася певна система державного регулювання ринку праці на різних рівнях управління. У той же час інтеграція країни до умов світового економічного простору потребує подальшого вдосконалення механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці та зайнятості населення, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності економіки країни на основі підготовки конкурентоздатної робочої сили, аналогічно розвиненим країнам, та впровадження нових підходів до державного регулювання ринку праці та взаємодії з суб'єктами управління інших рівнів;

- програми зайнятості населення, які розробляються на державному і регіональному рівнях, не повною мірою враховують основні тенденції, напрямки розвитку економіки країни, галузей господарства, зокрема, пріоритетність перспективних, експортноорієнтованих галузей, які виокремлюються на фоні вступу України до СОТ. Підвищення ефективності впровадження в практику програм зайнятості і їх значення в регулюванні процесів у сфері ринку праці може забезпечуватися на основі тісного взаємозв'язку Державної програми соціально-економічного розвитку і Державної програми зайнятості населення як її складової;

– система залучення до трудової діяльності осіб з обмеженими можливостями включає певні етапи відбору, оцінки рівня працездатності і можливостей до праці різних груп цього контингенту; організацію центрів реабілітації за видами фізичних вад; спеціалізацію і професійну підготовку, створення умов (обладнання) для праці. Залучення неконкурентоспроможних груп населення до трудової діяльності дозволить врівноважити їх психологічний стан і соціальний статус, відчутти себе необхідними для суспільства, самостійно заробляти кошти, скоротити державні витрати на їх повне утримання, для чого необхідна тісна взаємодія державних і регіональних структур щодо регулювання суспільних відносин, у т.ч. внесення необхідних змін до трудового законодавства, прийняття нормативних документів, вирішення комплексу відповідних організаційних питань тощо;

– посилення взаємозв'язку держави і регіону щодо регулювання ринку праці та зайнятості базується на відповідних правових і організаційно-нормативних актах, виявленні слабкості інституціонального впливу на ринок праці і точок взаємодії суб'єктів управління різних рівнів, формулювання пропозицій щодо їх удосконалення відповідно до сучасних вимог глобалізаційних процесів;

– необхідно сформувати комплексну модель розробки управлінських рішень щодо удосконалення механізмів державного і регіонального регулювання ринку праці і зайнятості, яка включає об'єкти регулювання ринку праці, завдання вдосконалення, розкриття змісту (сутності) вдосконалення, визначення рівня прийнятих рішень, виконавців.

Список використаних джерел

1. *Васильченко В. С.* Державне регулювання зайнятості : навч. посіб. / В. С. Васильченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 252 с.
2. *Курило І.* Людський вимір інноваційного розвитку / І. Курило // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 46–51.
3. *Мельник С.* Концептуальні підходи щодо створення в Україні інституту соціальної стандартизації / С. Мельник, К. Дорошенко, В. Журавська // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 7. – С. 28–35.
4. *Приймак В.* Гнучкість національного та регіональних ринків праці / В. Приймак, Н. Ковалевич // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 2. – С. 3–6.
5. *Хомра О. У.* Врахування регіональних особливостей ринку праці як основа формування політики зайнятості / О. У. Хомра, В. В. Близнюк ; [препринт наук. доп. “Аналіз і моделювання суспільного розвитку”]. – ІЕП, 2000. – С. 42–55.

6. Шаленко М. В. Методичні питання розробки програм зайнятості населення / М. В. Шаленко. – К : АТ “Вид-во “Бріг”, 1996. – 327 с.

7. Ярошенко Г. Розвиток взаємодії ринку праці і професійної освіти / Г. Ярошенко, І. Заюков // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 6. – С. 25–29.

Minenko V. L. Improvement of machineries of co-operation of state and regional adjusting of labour-market.

Directions of improvement of machineries of the state and regional adjusting of market of labour and employment of population are definite on the bases of rise of competitiveness of labour force and adjusting of co-operation of subjects of management of different levels.

Key words: labour-market, employment of population, state adjusting, region.

Миненко В. Л. Усовершенствование механизмов взаимодействия государственного и регионального регулирования рынка труда.

Определены направления усовершенствования механизмов государственного и регионального регулирования рынка труда и занятости населения на основе повышения конкурентоспособности рабочей силы и установления взаимодействия субъектов управления разных уровней.

Ключевые слова: рынок труда, занятость населения, государственное регулирование, регион.